

Yleis- ja erikoisgeminaation vaikutuksista

MARJATTA PALANDER

1. Yleisgeminaatio, äänneilmiö, jossa konsonantti pitenee tai kahdentuu lyhyen painollisen tavun jäljessä (esim. *piittǟ, juoksentellō*), tunnetaan suurimassa osassa savolaismurteita. Geminaatioalueen ulkopuolelle jäävät savolaismurteista vain enin osa päijäthämäläisistä murteista (ks. Kettunen 1940a: 2; Terho Itkonen 1970: 431–432), Vermlannin savo sekä savolaiskiilan murteet; tosin 1880–1890-luvulla syntyneiltä nauhoitettujen murrenäytteiden (SKNA) perusteella oireita geminaatiosta on havaittavissa jo savolaiskiilasakin, ainakin Lappajärvellä, Vimpelissä, Alajärvellä, Lehtimäellä ja Soinisssa. Sydänsavolaisissa ja Keski-Suomen murteissa yleisgeminaatio on tavallisesti fonemaattista: äänne­muutoksen tuloksena on täysi geminaatta. Tätä lievempänä (esim. *sopī ~ soppī*) geminaatio esiintyy Kainuun murteiston pohjois- ja itäosissa (Räisänen 1972: 26–27) sekä Pohjois-Karjalassa, erityisesti alueen itä- ja eteläosissa (Kettunen 1940a: 2; Nirvi 1950: 247; Turunen 1959: 187). Vakiintumatonta yleisgeminaatiota tavataan lisäksi Etelä-Savon länsilaidalla Hirvensalmella, Mäntyharjulla ja Pertunmaalla (Mielikäinen 1981: 172–174).

Nykyisissä savolaismurteissa yleisgeminaation edustus voi vaihdella melkoisesti silläkin alueella, jota on vanhastaan pidetty varsinaisena yleisgeminaatiovyöhykkeenä. Nämä niin geminaation vahvuutta kuin toteutumistaajuuttakin koskevat erot käyvät havainnollisesti ilmi nauhoiteaineistostani, joka on koottu itäisistä ja sydänsavolaismurteista Liperistä, Heinävedeltä, Rantasalmelta ja Juvalta v. 1978–1982 (mukana on lisäksi kolme 1960-luvulta peräisin olevaa SKNA:n äänitettä). Kielenoppaat, kotipitäjänsä synnynäiset, edustavat kolmea ikäryhmää niin, että vanhimpiin (I ryhmä) kuuluvat v. 1889–1915 syntyneet, keski-ikäisiin (II ryhmä) v. 1916–1943 syntyneet ja nuoriin (III ryhmä) v. 1944–1970 syntyneet. Jokaisesta ikäryhmästä oppaita on kahdeksan; koko neljän pitäjän yhteisaineistossa heitä on 96.

Puolikarkean transkription mukaisesti olen luokitellut geminaatiotapaukset yksinäiskonsonantteihin (x), puolipitkiin konsonantteihin (ẋ), lyhytalkuiisiin geminaattoihin (x̄x) ja täysgeminaattoihin (xx). Taulukosta 1 ilmenee yleisgeminaation toteutuminen pitäjittäin ja ikäryhmittäin.

Yleis- ja erikoisgeminaation vaikutuksista

TAULUKKO 1: Yleisgeminaatio Liperin, Heinäveden, Rantasalmen ja Juvan murteessa ikäryhmittäin.

		%				
		x	\dot{x}	\ddot{x}	xx	N
Lip	I	1	4	15	80	745
	II	1	1	7	91	717
	III	1	1	3	95	739
	yht.	1	2	8	89	2 201
HeiV	I	5	2	3	90	696
	II	3	0	1	96	735
	III	11	1	1	87	868
	yht.	6	1	2	91	2 299
RanS	I	12	2	4	82	573
	II	9	0	3	88	571
	III	34	0	2	64	660
	yht.	19	1	3	77	1 804
Juv	I	5	0	1	94	577
	II	15	1	1	83	615
	III	56	2	2	40	723
	yht.	28	1	1	70	1 915

Aineistoni osoittaa, että Liperissä täysgeminaattaa lyhemmät konsonantit ovat yleensä yksinäiskonsonantin ja geminaatan väliasteita, kun taas sydänsavolaisissa murteissa edustus on enimmäkseen täysgeminaattojen ja yksinäiskonsonanttien vaihtelua. Liperissä yleisgeminaatio onkin vasta nyt fonemaattistumassa, mikä näkyy siitä, että nuorilla täysgeminaatat ovat yleisempiä kuin muissa ikäryhmissä. Sydänsavolaismurteissa kehitys on päinvastainen: nuorilta geminaatio on väistymässä. Selvintä väistyminen on Rantasalmella ja Juvalla. Kun esim. Rantasalmen vanhimmilla täysgeminaattoja on 82 % tapauksista, nuorimmilla niitä on enää 64 %. Vielä jyrkempi on ero Juvalla: vanhojen täysgeminaattaprosentti on 94 mutta nuorten vain 40.

Geminaatioedustuksen luonnetta kuvastaa osaltaan idiolekteittainen vaihtelu.

TAULUKKO 2: Yleisgeminaation prosenttisen täysgeminaattaedustuksen idiolekteittaiset vaihteluvälit.

	I	II	III
Lip	57–98	69–100	81–100
HeiV	78–100	93–100	57–100
RanS	58–100	55–99	17–90
Juv	58–100	66–96	1–95

Liperissä täysgeminaattojen prosenttiosuuksien vaihteluväli on vanhoilla suurin ja nuorilla pienin. Jo Heinävedellä nuorimmassa ryhmässä on idiolekteja, joissa fonemaattisen yleisgeminan toteutumisosuus on vain 57. Rantasalmella ja Juvalla vaihtelu on melkoista kaikissa ikäryhmissä, suurinta kuitenkin nuorilla. Juvan III ryhmässä vain yksi idiolekti ylittää 95 %:n täysgeminan määrään; seuraavaksi vahvin geminaattojen prosenttiosuus on 61. Kahdella tämän ryhmän kielenoppaalla fonemaattisen geminaation toteutumisosuus jää alle 10:n.

Yleisgeminan osuudessa voidaan havaita eroja myös sen mukaan, millaisessa tavuasemassa geminoituva konsonantti on.

TAULUKKO 3: Yleisgeminan osuus pääpainollisen (pp.) ja sivupainollisen (sp.) tavun jäljessä.

		%				N
		x	ẋ	ẍx	xx	
Lip	pp.	2	2	8	88	1 931
	sp.	0	2	10	88	270
HeiV	pp.	7	1	2	90	2 058
	sp.	6	0	5	89	241
RanS	pp.	21	1	2	76	1 559
	sp.	8	1	4	87	245
Juv	pp.	30	1	1	68	1 680
	sp.	11	1	4	84	235

Liperissä ja Heinävedellä geminaatio on suunnilleen yhtä vahvaa niin pääpainollisen kuin sivupainollisen tavun jäljessä. Sen sijaan Rantasalmella sivupainollisen tavun jäljessä täysgeminan osuutta on 11 prosenttiyksikköä enemmän kuin ensi tavun jälkeisissä tapauksissa, ja Juvalla ero on 16 prosenttiyksikköä. Tulokset heijastavat nykyisten savolaismurteiden alueittaisia kehityseroja: Rantasalmella ja varsinkin Juvalla, joka on jo lähellä yleisgeminan osuuden reunaa, geminaatio on nuorilla muuttumassa leimaavaksi piirteeksi, jota yleiskieliseen puhetapaan pyrittäessä vältetään tietoisesti. Kuten monissa muissakin yleiskielistymistapauksissa kontrolli vaikuttaa sanan alussa herkemmin kuin kauempana sanassa (ks. esim. Leskinen 1981: 88; Lehtimäki 1983: 28–29). Sivupainollisen tavun jälkeinen asema on sydänsavolaismurteiden eteläosissa muutenkin geminaatiolle otollisempi: esim. Etelä-Savon länsilaidalle leviävä yleisgeminan näyttäisi tarttuvan nopeimmin juuri sivupainollista tavua seuraavaan konsonanttiin (Mielikäinen 1981: 173, alav.).

Rantasalmella ja Juvalla täysgemmaatta ja yksinäiskonsonantti voivat gemmaatioasemassa vaihdella yhdessäkin lauseessa, jopa saman sanan peräkkäisissä esiintymissä:

RANTASALMI no em minä *osōn* nüt sitä *sannōs* semmoine eihä se nüt hirvē *ōm* mut, että mitenkä minä nüt *ossōsi sannō* (1902)¹; *mēilä* on, *pitā sannō* että *mēilä* on tässä — — aika *lāila* vilikas linja, *auto*, *-likenne* (1914); *pittā* osatak *kāöttē*, *koneita*, *lūpsükonneita* ja (1941) / JUVA talavellaip *pittā* jos eī tunnen nim *pitā* kahto_{ja} että mihinkä *kāerā* [avannon]; ol'kos *vīssattō*, vähäm *pālev vīssatā* on ni_η kun teollisūstüöntekijätä *juvala* (1925); *lēivästā* *pitā pittēk* kovastik *kini* (1930); *ūritūksi, a om monēkis sūntā sā* nähäs sittem mitä *vettā* (1938).

Aila Mielikäinen on kiinnittänyt huomiota siihen, että Etelä-Savossa, ainakin Mikkelin, Ristiinan, Suomenniemen, Anttolan, Sulkavan ja Puumalan murteissa, joissa yleisgemmaatio on muuten fonemaattista, gemmaatio jää usein toteutumatta erityisesti *mennä*, *tulla* ja *panna* -verbien presensin yks. 3. persoonassa (1981: 176–177). Samanlaisia havaintoja on tehty myös Säämingissä (MA Marjatta Vasara 1970–72). Oma aineistoni tukee näitä tietoja. Juvalla *tulla*-verbin muodoissa yksinäiskonsonanttiedustus on 45-prosenttista ja *mennä*-verbissä 39-prosenttista. Kahdessa muussa suurtaajuisimmassa verbissä yleisgemmaatio on tavallisempaa: *pitää*-verbissä yksinäiskonsonantteja on 30 % ja *tehdä*-verbissä 11 %. Ero on samansuuntainen Rantasalmellakin, vaikka suhteellisesti pienempi kuin Juvalla. Mielikäinen arvelee (mts. 177) *mennä*- ja *tulla*-verbien poikkeuksellisen gemmaatottomuuden olevan ainakin osin yhteydessä eteläsavolaiseen nasaalien ja likvidojen kvantiteetinvaihteluun (gemmaattojen lyhenemistendenssiin ja toisaalta vastaavien yksinäiskonsonanttien suffiksaaliin geminoitumispyrkimykseen). Gemmaation väistymisenä ilmenevä yleiskielistyminen pääsisi Savon eteläosien murteissa siten pureutumaan ensiksi resonantteihin, joiden kvantiteetinvaihtelu kuuluu murteeseen jo ennestään.

Yleiskielestä peräisin olevassa sanastossa gemmaatio on harvinaista. Tämä koskee niitäkin idiolekteja, jotka muuten ovat säilyttäneet vahvan murrekannan:

LIPERI *sīn_ol'* vielä [autosssa] *mekāniset* jarrut (1918); *kāikkē*, *ohēislukemistoja* sitä *piti* lukkēn nuita; paras, *rentōttajakēino* nuin, koulul lommān ni, se *musikki* (1959) / RANTASALMI minä enimmäksē *ōn* elämäkertoja [lukenut], ja sitte tämmöstä *runoutta* (1931); *ne_o* semmosi, *a* hiekka-, *morēnimāita* jotka on hüvin, hüvin_{kis} silleitä (1944).

Yleisgemmaatio ei siis enää nykyään ole täysin automaattinen ilmiö vahvimmissakaan gemmaatiomurteissa.

¹ Sulkeissa oleva vuosiluku tarkoittaa kielenoppaan syntymävuotta.

Niissä idiolekteissa, joissa paikallismurre on vielä varsin vankkaa, yleiskielen jäljittely geminaatiota välttämällä ei aina täysin onnistu. Tutkimusalueeni eteläosissa yleisgeminaation karttaminen onkin aiheuttanut sekundaarin ääntenmuutoksen, jota kielenkäyttäjät itse eivät huomaa. Kun nimittäin geminaatioon tottunut murteenpuhuja ääntää geminaatioasemassa olevan konsonantin pidentymättömänä, hän tulee usein samalla lyhentäneeksi konsonantin jälkeistä pitkää vokaalivainesta. Tuloksena on tällöin puolipitkä, joskus lyhyt, vokaali (esim. *hüvää* → *hüvä*). Lyheneminen koskee tavallisesti pitkää vokaalia, harvemmin diftongia. Kaikissa kirjaamissani tapauksissa vokaali on menettänyt pituuttaan pääpainollisen tavun jäljessä. Esimerkkejä:

LIPERI *ülesähän* niissä, vanhemma 'ajar rakennuksissa nin tilavüttahan niissä sisässä ol' (1916) / HEINÄVESI tä ov vās sellasta *ülestä* massahommō (1956); *kinnostikkī* enemmän niη kuk kemi,a ja *fūsikka* ja matikka (1961) / RANTASALMI [olen ollut] kolomisenkümmentä vuotta hihtojäostom *puhējjohtajana* (1930); [on] *konëlliseks* tulluna, enempi hommat (1932); mitähä *salätti* tulis voikukista (1968) / JUVA tällä sitte, rupesin vähitelle hōetamāj ja viljelemmä, tätä *tilä*; ni₂ et se *pūsū*, se äisa *kini*; nit₂ on hirmusev vähä nükusij jotka tuota, *tekē* sitä hommā; mutta *pūvenen* tekiōitä on nüt hüviv vähä (1909); nüt om müttunu äeka, niη ku *hüvān* sūntā; kuka *tulō* juvala käämān; no ei *mitān* kun nitā kotitōitä; jotakiham mitä ne minä en òikē *osās sanòm* mitä (1919); ol'koha se *parisatā* vuotta vanha [kirkko] (1925); äoto tappo [hirviä] enemä ko *kivāri* (1929); äiti on *vajan*, kolme vuotta ollu kansap pōissa; tähän *tulē* asutusta; *omaestempäevä*. oη käckile 'omāsile, *jokāsem* potilān *omāselek* kellä tījetān olevan [lähetetty kutsu] (1930); alttari ümpäriliek *kokōnnuttij* ja — —; mikās virre *sākēstō* se nüt ol' (1932); küllä nämä on tuota, *esintünnēt* [juhlissa] (1938).

Lyhentyneiden vokaalien frekvenssi on seuraava.

TAULUKKO 4: Yleisgeminaation välttämisestä aiheutunut pitkän vokaalivaineksen lyheneminen absoluuttisina lukuina.

	I	II	III	yht.
Lip	—	3	3	6
HeiV	3	3	11	17
RanS	5	18	14	37
Juv	8	38	19	65

Vokaalin lyhentymiä on pääasiassa Juvan ja Rantasalmen näytteissä, varsinkin keski-ikäisillä. Myös Heinäveden tapauksia voitaneen pitää oireellisina. Joukosta erottuu pari kielenopasta (Juv 1930 ja RanS 1930), joilla vokaali lyhenee selvästi useammin kuin muilla. Näillä tietoinen yleiskielen tavoittelu näkyy monesti muutenkin, mm. labiaalistuneisuuden ja diftongiutuneisuuden karttamisena (*lähtē* pro *lähtō*, *mā* pro *mua*, *tehkā* pro *tehkē* jne.).

Vokaalin lyheneminen käy ilmi paitsi kuulohavainnoista myös mingografimittauksistani. Vuonna 1966 syntyneellä juvalaisella spontaanin puheen yleisgeminäatiotapauksia seuraavien vokaalien kestot vaihtelevat huomattavasti enemmän kuin erikoisgeminäatiota ja alkuperäisgeminäattoja seuraavien vokaalien kestot. Kun vokaalien kestojen keskihajonta alkuperäisten geminäattojen jäljessä on 28,2 ms ja erikoisgeminäatiotapausten jäljessä 37,2 ms, yleisgeminäatioasemassa olevien konsonanttien jäljessä se on 50,1 ms. Muissa mittausaineistoni spontaania puhetta edustavissa idiolekteissa hajonta on suurimmillaan erikoisgeminäation jäljessä (Lip 1920 ja 1940) tai alkuperäisgeminäattojen jäljessä (HeiV 1964). (Palander 1987: 229–230.)

Vokaalin lyhenemisilmiö aiheuttaa murteessa fonologisen ristiriitatilanteen. Savolaismurteissa – kuten laajalti muissakin suomen murteissa – lyhyen pääpainollisen tavun jälkeinen toisen tavun yksinäisvokaali on kestoltaan ensi tavun lyhyttä vokaalia pitempi, puolipitkä (Wiik–Lehiste 1968; Wiik 1975). Yleisgeminäation yhdeksi syyksi on arveltu sitä, että lyhyen painollisen tavun jäljessä fonemaattisesti lyhyen ja pitkän vokaalin oppositio on ollut vaarassa neutraloitua (*kalà* : *kalā*; *kalàn* : *kalān*). Tältä vaaralta on vältytty geminoimalla pitkää vokaalia edeltävä yksinäiskonsonantti, esim. *kalàn* : *kalān* → *kallān*. (Puolipitkän vokaalin mahdollisesta vaikutuksesta alasatakuntalaismurteiden yleisgeminäatioon on maininnut Terho Itkonen luennoillaan 1965.¹ Myöhemmin ilmiöiden yhteyttä on pitänyt todennäköisenä erityisesti Kalevi Wiik, joka on osoittanut, että puolipitkää vokaalia esiintyy samoilla murrealueilla kuin yleisgeminäatiota; ks. esim. 1975: 419–421.) Kun yleiskieltä tavoitteleva murteenpuhija välttää geminäation ääntämällä sen sijasta yksinäiskonsonantin mutta samalla murteen fonotaktisia sääntöjä noudattaen lyhentää konsonanttia seuraavaa pitkää vokaalia, tämä vokaali edustaa hänen omassa kielitajussaan edelleen /VV/-sekvenssiä. Kuulijan kannalta tilanne on toinen: murteeseen jo entuudestaan kuuluneet muodot, joissa yksinäiskonsonanttia seuraa puolipitkä vokaali, ja geminäation välttämistendenssin synnyttämät muodot, joissa vokaalin puolipituus on sekundaari, voivat langeta yhteen (esim. *otetānko vielä kalà*).

Morfologista synkretismiä aiheuttavat sekundaarit *kalà*-tyyppiset muodot edustavat välivaihetta murteesta yleiskieleen siirryttäessä. Aineistoni keskiikäisten ja eräiden nuortenkin kieltä paikallismurre hallitsee vielä varsin vahvasti, mutta nuoret pystyvät kuitenkin jo yhä useammin omaksumaan murteen ja yleiskielen rinnakkaisina kielimuotoina, joiden käyttöä säätelevät puhetilanteet. Tällaisten kaksimurteisten on siis helpompi tuottaa foneettisestikin täysin yleiskielen mukaisia variantteja.

¹ Tieto perustuu professori Itkosen käyttöön antamiin luentokäsikirjoituksiin.

Yleisgeminan välttämistä on vanhastaankin esimerkkejä eri puolilta geminaatioaluetta. Länsipohjassa Vaskivuoren murteessa esiintyy toisaalta yleisgeminatiota, jonka yhteydessä pitkä vokaali on säilynyt, esim. *tullē*, *ennā*, *assū*, toisaalta geminaatattomia muotoja, joissa pitkä vokaali on lyhentynyt: *enä*, *pitä*, *teke*, *parisata*. Mahdollisia ovat myös pitkävokaaliset yksinäiskonsonantilliset muodot, esim. *useita*, *puheila*. (Airila 1912: 29.) Peräpohjalaismurteissa jälkitavujen pitkät vokaalit ovat laajalti redusoituneet (lyhentyneet puolipitkiksi tai menettäneet soinnillisuutensa), mutta *enä*, *pitä*-muodoissa tuskin on kysymys siitä, että vokaalin lyheneminen on estänyt geminaation. Selityksenä saattaa olla samantapainen geminaation välttäminen kuin Juvalla. Eräissä murteissa taas geminaatiota on pyritty väistämään muuttamalla konsonanttia seuraavien tavujen rakennetta. Kainuun murteiden länsiosista, Vaalan Säräisniemeltä, on havaittu, että sellaisissa muodoissa, joissa *ua*, *üä* ja *ia*, *iä* -yhtymien supistuminen *uo*, *üä* ja *ie* -diftongeiksi aiheuttaisi yleisgeminan, diftongiutuminen ei ole yhtä yleistä kuin muissa muodoissa. Murteessa sanotaan siis esim. *pàestuo*, *tohtie*, *verkkuo*, *aven-tuo*, *iskie* ja *korkiella* mutta kuitenkin esim. *näküvä*, *sopiä*, *kotuva*, *sanuva*, *tihivä*. (Räisänen 1972: 230.)

Yleisgeminan välttämistä silloin, kun tarkoituksena on saada aikaan tyylillisesti poikkeava, yleiskielinen tai vierasta murretta jäljittelevä ilmaus, esiintyy vanhankin polven kielessä. Jo Kettunen mainitsee »tyylillistä geminaatattomuutta» eräistä savolais- ja kaakkoismurteista (1930: 169, 274; 1940b: 7, alav.). Omassa aineistossani tällaista geminaation toteutumattomuutta ilmenee mm. yleiskielisen puheen referoinnissa. Seuraavat esimerkit ovat v. 1904 syntyneeltä juvalaiselta, jolla yleisgeminatio esiintyy 99-prosenttisesti täysgeminattana: *se* [lääkäri] *tul'*, *kierrole ni sano_tta* »no mites *sylvi jaksā*» *ni* [ylihoitaja] *sano*, »tohturi vòipi luvatas sen iha heti pòes että, hän on tõentuna nīn että jalkakāj jo līkkū hän mänè sèini_ä müöten_ttä raps[ee]»; *sano* »hānele tuli pikkanem makūhāva» *sano ülihòetaja* »mutta se paranē iham pija».

Savolaisalueella yleisgeminan väistymisestä on selviä merkkejä kaupunkimurteissa, mm. Varkaudessa (Heiskanen 1969: 87–92) ja Savonlinnassa (Huhtinen 1975: 49–50). Maaseutumurteiden tutkimukset osoittavat sijainnin vaikuttavan geminaation säilyneisyyteen: esim. Toivakassa (Hytönen 1971: 11) geminatio on nuorilla häviämässä nopeammin kuin Suomussalmella (Mähönen 1984: 65–66).

2. Itämurteiden erikoisgeminatioon liittyvinä sekundaareina muutoksina olen käsitellyt (1987: 222–234) kahta foneettista ilmiötä, pidentynyttä konsonanttia seuraavan vokaaliaineksen lyhentymistä (esim. *òëkkèsittä* 'oikeas-

taan’) ja alkuperäisten gemnaattojen pidentymistä (*kaks tüttö*). Kummastakin muutoksesta on itäisten savolaismurteiden osalta tehnyt havaintoja R. E. Nirvi jo 1930-luvulla. Kirjoituksissaan Nirvi on kiinnittänyt huomiota erityisesti alkuperäisten gemnaattojen ylipituuteen, jonka hän on katsonut olevan seurausta yksinäiskonsonanttien gemnoitumisesta (1950: 247). Seuraavassa tarkastelen kahta muuta Nirvin teoriaa, jotka niin ikään koskevat erikoisgemmaatiota mutta joissa esitetyt sekundaarit muutokset ovat luonteeltaan toisentyypisiä.

Ensimmäinen teoria sisältyy Virittäjässä v. 1935 ilmestyneeseen artikkeliin »Eräistä itäsuomalaisista potentiaalimuodoista». Tässä kirjoituksessaan Nirvi pitää mahdollisena, että itäisille ja pohjoisille savolaismurteille ominainen *-n* potentiaalinen yks. 3. persoonan muodoissa (esim. Kiihtelysvaara *palannōhko hiän uuni*) aiheutuisi ainakin osittain itämurteiden erikoisgemmaatiosta (mts. 368). Morfologinen muutos olisi lähtöisin sellaisista verbeistä, joissa gemnaation toteuduttua indikatiivin ja potentiaalisen preesensmuodot lankeaisivat yhteen (esim. *parannō*). Nirvin mukaan *-n*:llisten potentiaalimuotojen levikki osuu juuri erikoisgemmaatioalueelle (mts. 365–368).

Viime vuosisadan lopun murretutkimuksissa potentiaalia on merkitty seuraavasti: Nurmes *-noo*, *-nöö*, useammin *-noon*, *-nöö*, esim. *antanoo*, *hävinnöö* (Reijonen 1892: 43); Pohjois-Savo: yks. 3. persoonan päätteenä *-noo*, *-nöö* tai *-noon*, *-nöö*, esim. *soanoo(n)*, *tahtonoo(n)* (Brax 1890: 250, 252; myös Aminoff 1876: 194, alav. 2); *männöönkөө* (Latvala 1899: 54–55; muut esimerkit *n*:ttömiä); Mikkeli–Hirvensalmi–Ristiina *tulnoo*, *palanoo*, *pellailnoo*, *lienöö* (Paasonen 1890: 196–197); Hirvensalmi *tullee*, *surroo*, *suanee* ~ *-noo* (Hyyryläinen 1893: 48, 52); Juva *mänenō*, *mānetellō* (Tarkkainen 1904: 71); Keski-Suomi *soanoo*, *antanoo*, *ruvennoo* (Grotenfelt 1878: 350–351); Vermlannin murre: *soanoo*, *haravoinoo* (Aminoff 1876: 221).

Indikatiivi- ja potentiaalimuotojen synkretismi näyttäisi todella ensi katsomalta pätevältä syytä morfologiseen muutokseen. Savolaismurteissahan erikoisgemmaation fonemaattistuuessa potentiaalinen ja indikatiivin preesensmuodot olisivat vaarassa sekaantua ainakin seuraavilla johtimilla muodostetuissa verbeissä: *-ne-* (*alenō*), *-aise-*, *-äise-* (*lakasō*, *nükäsō*), *-ise-* (*helisō*), *-ele-* (*kävelō*) ja *-ile-* (*arvailō*). Eräissä verbeissä yleisgemmaatiokin voi synnyttää potentiaalisen kanssa identtisiä indikatiivin preesensmuotoja (*tullō*, *männō*, *purro*, *ammuskellō*).

Loppu-*n*:lliset potentiaalimuodot ovat kuitenkin aivan ilmeisesti yleis- ja erikoisgemmaatiota vanhempia. Pohjois-Karjalasta ja Savosta muistiin merkityissä kansanrunoissa on mm. seuraavat tapaukset: Pälkjärvi *Ken yksin yrittänöö*, *Yheksän yrittäkөө*, *Ken kaksin kavahtanoo*, *Kaheksan kavahtakoon* (SKVR VII: 5, 4722; H. Laitinen 1865) / Tohmajärvi *Kanat tuon kai-*

vanoo(n), *Sijat tuon tönkinöö(n)* (VII: 3, 1267; Hakulinen 1891) / Kitee? *Ken kujasta kuunnelloon, katsonoon alta aijan* (mt. 81; Gottlund 1819?); *Ken kulos-ta kuunnellon, Alta ajian kahdonon, Kjerän silmin keksinön* (mt. 82; Lönnrot v. ?) / Kesälahti *Ken katen kahtonon, Kierö silme käxinö* (mt. 72; Gottlund 1816?); *Ken katehen katsonoon* (mt. 74; Polén 1847) / Liperi *Ken kujilta kuunnelloon, Ikkunasta irtottanoon. Alta aian kahtonoon, Oppinoo oven takoa* (mt. 102; Lönnrot 1837) / Pielisjärvi *Kenn [!] katen kahto, Kieoron [!] silmin kecksinön* (mt. 124; Sjögren 1825) / Pohjois-Savo *Ken kateen kahtonoon, Silmin kieroin kexynöön, Ajatuxiin arvellohon* (VI: 1, 3162; Lönnrot 1830-luv.?) / Rantasalmi? *Ken kateen kahtonnoon, Alta aijan kurkkinoon* (mt. 3834; C. G. Borg ennen vuotta 1897) / Iisalmi *Ken kattein kahtonoon, Kierosilmin keksinöön* (mt. 3164; Sofia Snellman 1885) / Savo? *Ken kateheen kahtonoon, Kierosilmin kexinöön* (mt. 3446; Arvidsson ja Crohns 1700-luvulla).

Mutta loppu-*n*:llistä potentiaalia on esiintynyt varsinaisen erikoisgeminaatioalueen ulkopuolellakin: Sulkava *Entä kuin puu puistanoon?* — — *Entä kuin nälkä näätänöön?* — — *Entä kuin mahais paisunoon?* — — *Entä kuin verta vuotanoon?* (SKVR VI: 1, 247; W. Lavonius 1858)¹ / Juva? *Keero [!] silmin keksinöön* (VI: 2, 4709; Gottlund ennen vuotta 1871); *Ne jotka tahtonoon näistä mejän Sananlaskuista selvämmin tietoa* (Gottlund 1831: 35); *Silloin se puhui leikkiä, vaan nytpä tuo toeksi käynöön* (Gottlund 1832: 161, alav.; Gottlundin Otavassa potentiaalinen preesens on säännöllisesti *n*-loppuinen) / Jaakkima *Ken katteen katsonoon, Silmin kierin keksinöön* (SKVR XIII: 3, 8492; Savokarj. osak. 1887) / Ruokolahti *Ken kateen katsonoon, Kierosilmän keksinöön* (VI: 1, 3144; M. Pennanen 1896).

Jo se, että -*n*:llistä potentiaalia on esiintynyt eteläsavolais- ja kaakkoismurteissa, joissa erikoisgeminaatio on nytkin vasta alullaan, osoittaa, etteivät kyseiset ilmiöt ole yhteydessä toisiinsa. 1800-luvun tai jopa sitä varhempi erikoisgeminaatio tuskin on häirinnyt murteen muotojärjestelmää niin tuntuvasti, että se olisi johtanut potentiaalinen tarkoitukselliseen erottamiseen indikatiivista. Savolaismurteissa paikoin *nn*:lliset potentiaalimuodot (esim. Rantasalmen [?] *kahtonnoon*) eivät voi olla potentiaalinen loppu-*n*:n aiheuttajana; koska kaakkoismurteiden potentiaalissa ei geminaattaa ole.

Syytä on siis etsittävä toisaalta. Nirvi mainitseekin todennäköisenä analogialähteenä passiivin potentiaalinen preesensin (1935: 368–369). Pohjois-Savossa tämä muoto on -*n*:llinen: *soatanoon, tahottannoon, laskettannoon* (Brax 1890: 254); samoin itäisissä savolaismurteissa, esim. Nurmeksessa (Reijonen

¹ Mielikäisen eteläsavolaismurteiden aineiston ainoa -*n*:llinen potentiaalimuoto on merkitty Sulkavalta: *tottahan ne lienöñ ku oñ kirjäm pantu* (1981: 302).

1892: 47–58). Viime vuosisadan lopun murrehavaintojen mukaan Etelä-Savossa ei passiivin preesensissä ole ollut *-n*:ää (esim. Hyyryläinen 1893: 53, 55), kuten ei kaakkoismurteissakaan (Lönnbohm 1879: 85). Mielikäisen mukaan Etelä-Savon nykymurteissa säilynyt *-n* ja kato vaihtelevat edelleen äänneympäristöstä ja lausefoneettisesta asemasta riippumatta, mutta passiivin indikat. preesensissä ja imperfektissä *-n*:n säilymätapauksia on enää vain alueen pohjois- ja itärajoilla sekä Mäntyharjulla ja Pertunmaalla (1981: 281–282, 302). Suurimmasta osasta nykyisiä kaakkoismurteita passiivin indikat. preesens- ja imperfektimuotojen *-n* on jo kokonaan kadonnut (Ruoppila 1955: 98–99; Leskinen 1963: 278, 291). Mikäli siis *-n*:lliset passiivimuodot oletetaan aktiivimuotojen analogiamalliksi, osoittautuvat *antanōn*-tyyppiset potentiaalinen preesensmuodot jo tämänkin perusteella varsin iäkkäiksi. – Huomiota ansaitsee, että loppu-*n*:llisiä akt. potent. preesensin yks. 3. persoonan muotoja ja pass. potent. preesensmuotoja esiintyy myös Hevaan inkeröismurteessa (Porkka 1885: 95–111).

Toinen murreilmiö, jonka syntyyn Nirvin (1951) mukaan itämurteiden erikoisgeminaatio on saattanut vaikuttaa, on eräiden sanojen *ū*:n diftongiutuminen *üi*:ksi savolaismurteissa. *üi*-diftongillisina voivat esiintyä *kyynel*, *kyynärä*, *kyyti*, *kyyttö*, *pyyhkiä*, *pyynti*, *syyni*, *tyyris* ja *vyyhti* sekä näiden johdokset. Tällaisia muotoja Nirvi mainitsee pohjoisista ja itäisistä savolaismurteista sekä Keski-Suomen ja Kainuun murteista (mts. 417–420; Kainuun murteiden osalta ks. myös Räisänen 1972: 41–42; itäisistä savolaismurteista Turunen 1959: 219–221). Sanoista *pyynti*, *pyyntö* ja *tyyris* on *üi* tavattu vain Konginkankaalla.

Nirvi olettaa, että niissä sanoissa, joiden toisessa tavussa on *i*, muutos *ū* > *üi* olisi *i*:n regressiivin assimilaation tulosta. Sellaisissa sanoissa kuin *syyni* ja *kyyti* assimilaatio ei aluksi näyttäisi mahdolliselta, koska *i* ei savolaismurteissa ole aiheuttanut liudennusta yksinäiskonsonanttiin, mikäli tämän edellä on ollut *ū*, *ü* tai *u*, *ü* -loppuinen diftongi (esim. *yun*, *kūt*, *pūs*). Kuitenkin konsonantti voi pidennyttyään liudentua (*këüristä* *këürrin*), joten erikoisgeminaatio olisi välittänyt jälkitavun *i*:n assimiloivan vaikutuksen ensi tavuun. Olisi siis tapahtunut kehitys *sünin* > *sünnin* > *süinnin*, ja tällaisesta asemasta *üi* olisi yleistetty koko paradigmaan. (Nirvi 1951: 420.)

Kuten Nirvi itsekin (mp.) toteaa, geminaatioselitys ei päde Vermlannin murteeseen. Metsäsuomalaismurteissahan tavataan *üi*-diftongia ainakin sanoissa *kyyti* ja *pyyhkiä* (esim. Kettunen 1935: 59, 60). Toinen seikka, joka ei tue geminaatioteoriaa, on se, että *üi*:llisiä muotoja on muualtakin kuin savolaismurteiden pohjois- ja itäosista. Esimerkiksi Sulkavalta on 1880-luvulla merkitty mm. seuraavat tapaukset: *Mutt' siitte*, *kun kuninkaan joukko pessii*,

veikii äit' pesuvettä ja sisär pyihettä pojale; Siitte ku akka keitti huttua, ni mies otti hierimen pyihkiäkseen (Juusela—Paunonen 1978: 128, 133). Savolaismurteiden vaikutuksesta *üi* esiintyy myös keskipohjalaisten murteiden itäosissa: *Kärsämäki sitte kuũ seẽ [kärpän] hättüttä sieltä [kantojen alta] se hüpätöp püihki [piiloon]* (MA Anja Vähäaho 1972) / *Pyhantä tikulahan se püihittinni 'ennen takapuoli* (ONA 1538). Jo Nirvin luettelemista esimerkeistä osa on alueilta, joilla erikoisgemmaatio on vasta alullaan (Joroinen, Karstula, Uurainen, Konginkangas) tai joilla sitä ei käytännöllisesti katsoen esiinny lainkaan (Kivijärvi, Saarijärvi). Kun *üi* on lisäksi mahdollinen Etelä-Savosakin, erikoisgemmaatioeselys menettää uskottavuuttaan.

Mikäli gemmaatio olisi ollut muutoksen syynä, tulee kysyneeksi, miksi esim. sellaiset sanat kuin *hyyri*, *ryyni* ja *tyyni* olisivat jääneet osallistumatta muutokseen. Toisaalta taas *kyyttö*-sana tunnetaan diftongillisena, eikä siinä kuitenkaan voida nähdä toisen tavun *i*:n vaikutusta. Nirvi arvioi, että *üi*:n diftongiutuminen *üi*:ksi ei keskisessä ja itäisessä osassa pohjoissavolaista aluetta ole kolmeasataa vuotta vanhempi (1951: 421). Tämä osoittaa lopullisesti, ettei erikoisgemmaatiolla voi olla ilmiöön yhteyttä; diftongin syntymisen aikoina tuskin yleisgemmaatiokaan oli vielä koko savolaisalueella päässyt alkuun.

Koska itämurteiden erikoisgemmaatio on yhä koko esiintymisalueellaan horjuvaa, se voi toistaiseksi vaikuttaa vain foneettisten seurausilmiöiden syntyyn, kuten nähtävästi alkuperäisten gemmaattojen ylipidennykseen ja geminoituvan konsonantin jälkeisen vokaalin lyhenemiseen. Vasta säännöllistyttyään se voi sysätä alkuun fonologisia tai morfologisia muutoksia. Yleisgemmaatiokehityksessä on jo eräillä alueilla päästy tähän. Esimerkiksi sydänsavolaisissa murteissa heikkoasteisen *kin*-liitteen etinen konsonantin kahdentuminen (*ol'līx*, *miessīx*) on seurausta fonemaattisesta yleisgemmaatiosta (vrt. Vermlannin savon *ol'ī*). Lounaismurteiden gemmaatio puolestaan on useita vuosisatoja kestäneen olemassaolonsa aikana ehtinyt vaikuttaa murteen muotojärjestelmään niin, että on syntynyt astevaihtelusiirtymiä: geminoitunutta konsonanttia ja alkuperäistä gemmaattaa ei ole enää pystytty pitämään erillään toisistaan, ja heikko ja vahva aste ovat sekaantuneet (esim. Rapola 1966: 31). Itämurteiden erikoisgemmaatio on ydinalueensa Pohjois-Karjalan nykymurteissa hidastamassa vauhtiaan, gemmaation vahvuusero nuorten ja keski-ikäisten välillä ei nimittäin ole yhtä suuri kuin esim. orastavan gemmaation vyöhykkeellä Etelä-Savossa. Tästä on pääteltävissä, etteivät erikoisgemmaation sekundaarit fonologis-morfologiset muutoksetkaan ole aivan huomispäivän ilmiöitä. Tulevan tutkimuksen seurattavaksi jää, syntykö tällaisia muutoksia lainkaan.

LÄHTEET

- AIRILA, MARTTI 1912: Äännehistoriallinen tutkimus Tornion murteesta murteen suhdetta muihin murteihin silmälläpitäen. — Suomi IV: 12. Hki.
- AMINOFF, TORSTEN G. 1876: Tietoja Wermlannin Suomalaisista. — Suomi II: 11 s. 161–244. Hki.
- BRAX, PEKKA 1890: Pohjois-Savon kielimurteesta. Äänne- ja muoto-opillinen tutkimus. — Suomi III: 3 s. 227–256. Hki.
- GOTTLUND, C. A. 1831: *Otawa eli Suomalaisia huvituksia*. I osa. Tukholma.
 — 1832: *Otawa eli Suomalaisia huvituksia*. II osa. Tukholma.
- GROTFELT, OSSIAN 1878: Pohjois-Hämeen kielimurteesta. — Suomi II: 12 s. 305–367. Hki.
- HEISKANEN, RITVA 1969: Eräiden äänneopillisten murrepiirteiden esiintymisestä Varkauden koululaisten puhekielessä. Pro gradu -työ. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- HUHTINEN, KAARINA 1975: Piirteitä Savonlinnan yhteiskoulun lukiolaisten puhekielessä lukuvuonna 1974–1975. Pro gradu -työ. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- HYTÖNEN, MARJA-LIISA 1971: Toivakan murteesta eri ikäpolvilla. Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitos.
- HYYRYLÄINEN, OTTO 1893: Tutkimus Hirvensalmen kielestä. — Suomi III: 7. Helsinki.
- ITKONEN, TERHO 1970: Ovatko äänne muutokset vähittäisiä vai harppauksellisia? — Vir. 74 s. 411–438.
- JUUSELA, KAISU — PAUNONEN, HEIKKI (toim.) 1978: Murrenäytteitä sadan vuoden takaa. Helsingin Suomalaisen Alkeisopiston oppilaiden muistiinpanoja vuosilta 1878–1886. — Castrenianumin toimitteita 19. Hki.
- KETTUNEN, LAURI 1930: Suomen murteet I. Murrenäytteitä. — SKST 188. Hki.
 — 1935: Vermlannin suomalaisten uskomuksia, taruja ja taikoja. — Vähäisiä kirjelmiä 88. Hki.
 — 1940a: Suomen murteet III A. Murrekartasto. — SKST 188. Hki.
 — 1940b: Suomen murteet III B. Selityksiä murrekartastoon. — SKST 188. Hki.
- LATVALA, SALU 1899: Lauseopillisiä muistiinpanoja Pohjois-Savon murteesta. — Suomi III: 17. Hki.
- LEHTIMÄKI, PEKKA 1983: Sekaidiolektien tutkimuksesta. — Vir. 87 s. 22–40 ja 178–189.
- LESKINEN, HEIKKI 1963: Luoteis-Laatokan murteiden äännehistoria I. Konsonantit. — SKST 275. Hki.
 — 1981: *Wie verschwindet ein Dialekt? — Beobachtungen zur heutigen Umgangssprache der karelischen Umsiedler. — Heutige Wege der finnischen Dialektologie*. *Studia Fennica* 24 s. 67–91. Forssa.
- LÖNNBOHM, O. A. F. 1879: Jääsken, Kirvun ja osittain Rautjärven ja Ruokolahden pitäjien kielimurteesta. — Suomi II: 13 s. 1–163. Hki.
- MA = Muoto-opin arkiston kokoelmat. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Hki.
- MIELIKÄINEN, AILA 1981: Etelä-Savon murteiden äännehistoria I. Konsonantit. — SKST 375. Jyväskylä.
- MÄHÖNEN, PÄIVI 1984: Äänne- ja muoto-opillisiä havaintoja eri-ikäisten suomussalmelaisten puheesta. Pro gradu -työ. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos.
- NIRVI, R. E. 1935: Eräistä itäsuomalaisista potentiaalimuodoista. — Vir. 39 s. 365–369.
 — 1950: Murrehavaintoja ja kielennäytteitä Joensuun Karjalasta. — Vir. 54 s. 242–262.
 — 1951: Eräs pohjoissavolainen diftongi-ilmiö. — Vir. 55 s. 417–423.
- ONA = Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen nauhoitekokoelmat.

- PAASONEN, H. 1890: Lauseopillisia havaintoja verbin ja konjunktionien alalta. — Suomi III: 3 s. 185–225. Hki.
- PALANDER, MARJATTA 1987: Suomen itämurteiden erkoisgemmaatio. — SKST 455. Jyväskylä.
- PORKKA, VOLMARI 1885: Ueber den ingrischen Dialekt mit Berücksichtigung der übrigen finnisch-ingermanländischen Dialekte. Helsingfors.
- RAPOLA, MARTTI 1966: Suomen kielen äännehistorian luennot. — SKST 283. Hki.
- REIJONEN, ERKKI 1892: Nurmeksien murteesta. — Vähäisiä kirjelmää XIII. Hki.
- RUOPPILA, VEIKKO 1955: Äyrämöismurteiden äännehistoria. — SKST 245. Hki.
- RÄISÄNEN, ALPO 1972: Kainuun murteiden äännehistoria I. Vokaalisto. — SKST 307. Hki.
- SKNA = Suomen kielen nauhoitearkiston kokoelmat. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Hki.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia.
- SKVR = Suomen kansan vanhat runot I–XIV. — SKST 121–151. Hki 1908–1948.
- TARKIAINEN, V. 1904: Äänneopillinen tutkimus Juvan murteesta. — Suomi IV: 2. Hki.
- TURUNEN, AIMO 1959: Itäisten savolaismurteiden äännehistoria. — SKST 253. Hki.
- WIIK, KALEVI 1975: On Vowel Duration in Finnish Dialects. — Congressus Tertius Internationalis Fenno-ugristarum. Pars I s. 415–424. Tallinn.
- — LEHISTE, ILSE 1968: Vowel Quantity in Finnish Dissyllabic Words. — Congressus Secundus Internationalis Fenno-ugristarum. Pars I s. 569–574. Hki.
- Vir. = Virittäjä. Kotikielen Seuran aikakauslehti. Hki.

On the indirect effects of primary gemination and of secondary gemination in Eastern Finnish dialects

MARJATTA PALANDER

Primary gemination, where a consonant lengthens or doubles after a short stressed syllable and before a long vowel (*piittä* 'pitää' ['should'], *juoksentellō* 'juoksentelee' ['runs']), occurs in most Savo dialects. The development has usually led to complete gemination; vacillation is found along the eastern border of the area, in Kainuu and Northern Karelia.

In present-day dialects the realization of primary gemination varies considerably according to age-group, even in the zone where it has become established. Whereas in Liperi, in the west of Northern Karelia, gemination appears to be gaining ground in the younger age-groups, towards the west of the gemina-

tion area it is gradually beginning to recede among young people. It seems to be disappearing more frequently from positions after a strong stressed syllable than after syllables with only secondary stress.

In dialects where primary gemination is already on the decline, speakers make a conscious effort to eliminate it. Yet the avoidance of gemination has brought about a situation which does not always lead to a completely standard form: when uttering a single consonant many dialect speakers, without realizing it, pronounce a following long vowel as half-long (*hüvä* → *hüvä* 'hyvää' ['good'], partitive). The reason for this is that in Savo dialects a single vowel oc-

curring after a short stressed syllable is often phonetically half-long (*kalà* 'kala' ['fish'], nom). Indeed, one of the causes of primary gemination has been held to be the danger of neutralizing the opposition between phonemically short and long vowels after a short stressed syllable (*kalà* 'kala' : *kalā* 'kalaa' ['fish', nom.: 'fish', part.]). From the hearer's point of view the tendency to avoid gemination now gives rise to new forms which coincide with other single-vowel forms already existing in the dialect (e.g. *otetānko vielä kalà* ['shall we take another / more fish?'], where *kalà* could be either nominative/accusative *kala* or partitive *kalaa*). However, this confusion will probably only be a temporary one, because the younger generation, learning both dialect and standard language as parallel forms, have no difficulty in producing variants that are fully in accordance with the phonetic norms of the standard language.

Secondary gemination in Eastern Finnish dialects is a more recent sound change than primary gemination. Here, a consonant lengthens after a long stressed and a long or short unstressed syllable, when the consonant is followed by a long vowel (*juokšō* 'juoksee' ['runs'], *otettān* 'otetaan' ['let us take']).

R. E. Nirvi has suggested that secondary gemination has influenced two morphological changes. The first (Nirvi 1935) concerns the final *-n* of 3rd p. sing. forms of the potential mood. A final *-n* would distinguish the potential forms of verbs in *-ne-*, *-aise-*, *-äise-*, *-ise-*, *-ele-* and *-ile-* from the corresponding indicative forms, which would otherwise coincide as gemination strengthens (e.g. *parannō* 'paranee' ['improves'] — *parannōn* 'paranee' ['may improve']). In some verbs, moreover, primary gemination can give rise to present indicative forms that are same as those of the potential mood (*tullō* 'tulee' ['comes'], *purrō* 'puree' ['bites']).

Potential forms with a final *-n* are nevertheless quite clearly older than both primary and secondary gemination. Transcriptions of folk poetry from the 19th century show that potential forms in *-n* occur more widely than secondary gemination, for instance in Southern Sa-

vo and in some Southeastern dialects where secondary gemination is only just beginning to appear. Furthermore, it is difficult to believe that secondary gemination in the last century or even earlier could have disrupted the morphological system of a dialect to such an extent that a special morpheme would have become necessary to distinguish between potential and indicative forms. It is more likely that the 3rd p. sing. *-n* arose analogically on the basis of the present potential passive (e.g. *soatanōn* 'saata- neen' ['may perhaps']).

The second phenomenon that Nirvi (1951) claims has been influenced by secondary gemination is the diphthongization of *ü* to *üi* in some words in Savo dialects. Words with a possible *üi* form include *kyynel* 'tear (drop)', *kyyti* 'lift, ride', *pyyhkiä* 'to wipe' and *pyynti* 'catching, fishing'. Nirvi mentions occurrences of these forms in Northern and Eastern Savo dialects and also Central and Kainuu dialects. Nirvi assumes that in words with a second syllable in *i* the change *ü* > *üi* comes about by regressive assimilation of the *i*. This assimilation would have carried over to the first syllable by means of secondary gemination, for although palatalization of a single consonant does not occur after *ū*, *ü* and a diphthong ending in *u*, *ü*, a consonant can be palatalized on lengthening. The development would thus have been e.g. *sūnin* > *sūnnin* > *süinnin* ['to the inspection'], and *üi* would then have generalized from this position to the whole paradigm.

Nirvi himself points out that this gemination explanation is not applicable to the Savo dialect of Swedish Värmland, for there at least *kyyti* and *pyyhkiä* can be pronounced with a diphthong but the dialect lacks gemination. The credibility of the gemination theory is also weakened by the fact that *üi* forms also occur e.g. in Central and Southern Savo dialects, where secondary gemination is sporadic and weak.

Nirvi estimated that the *ü* > *üi* change took place 300 years ago. However, secondary gemination in Savo dialects, and possibly also primary gemination, probably arose later than this.

Because secondary gemination is a change that is still in process, in its present state it can influence only sequential phonetic changes, such as the shortening of a vowel following a clearly lengthened consonant (*òëkkèsit̃à* 'oikeas-

taan' ['actually'], and the lengthening of original geminates before a long vowel (*tüttö* 'tyttöä' ['girl', partitive]). Only after it has become regularized can it be expected to set in motion changes in the morphological system of a dialect.